

В дитячому крузі (збірка)

Леся Українка

УЖЕ ВЕСНЯНЕ СОНЦЕ ПРИПІКАЄ

ПІСЕНЬКА ВЕСНЯНОЇ ВОДИ

(Уривок з драми-казки "Лісова пісня")

З гір на долину
біжу, стрибаю, рину!
Місточки збиваю,
всі гребельки зриваю,
всі гатки, всі запруди,
що загатили люди,—
бо весняна вода,
як воля молода!

УЖЕ ВЕСНЯНЕ СОНЦЕ ПРИПІКАЄ

(Уривок з драми-казки "Лісова пісня")

Вже й сон-трава перецвітати стала.
От-от зозулька маслечко сколотить,
в червоні черевички убереться
і людям одмірятиме літа.
Вже з вирію поприлітали гості.
Он жовтими пушинками вже плавлють
на чистім плесі каченята дикі.

ПІСНЯ

Уривок

Чи є кращі між квітками

Та над веснянії?
Чи є в житті кращі літа
Та над молодії?
Не всихайте, пишні квіти,
Цвітять хоч до літа!
Пождіть, літа, доля прийде,
Не тікайте з світа!
Двічі на рік пишні квіти
Та не процвітають;
В житті літа найкращії
Двічі не бувають.

БАРВІНОЧКУ МІЙ ХРЕЩАТИЙ

(Уривок з поеми "Русалка")

Барвіночку мій хрещатий,
Зелений, дрібний,
Ой, я ж тебе викохала,
Хороший, рясний!
Я ж садила, поливала
Тебе навесні,
Я ж думала, на віночок
Здасися мені!

ВЕЧІРНЯ ГОДИНА

(Коханій мамі)

Уже скотилось із неба сонце,
Заглянув місяць в моє віконце.
Вже засвітились у небі зорі,
Уже заснуло, заснуло й горе.
Вийду в садочок та погуляю,
При місяченьку та й заспіваю.
Як же тут гарно, як же тут тихо,
В таку годину забудеш лихо!
Кругом садочки, біленькі хати,

І соловейка в гаю чувати.
Ой, чи так красно в якій країні,
Як тут, на нашій рідній Волині!
Ніч обгорнула біленькі хати,
Немов маленьких діточок мати,
Вітрець весняний тихенько дише,
Немов діток тих до сну колише.

У маленькій хатинці, у тихім куточку

(Уривок з поеми "Місячна легенда")

У маленькій хатинці, у тихім куточку
Мати спить і дитина маленька.
У віконце одчинене линуць з садочку
Урочисті пісні соловейка.
Мати спить, над колискою сина
схилившись,
Певне, пісню малому співала,
а тепер, як приспала його,— утомившись,
Край його і сама задрімала.
Спить маленький; матусину руку
щільненько
Обняли рученята дрібнії;
Перед ним красні мрії снуються легенько,
Невиразні, але чарівнії.
і крізь сон йому чується спів соловйовий,
Тонкі пахощі квітів з садочку,
У віконце вривається легіт майовий.
Промінь місячний гра на видочку...

КОНВАЛІЯ

(Уривок)

Росла в гаю конвалія
Під дубом високим,
Захищалась від негоди

Під віттям широким.
Та недовго навітшалась
Конвалія біла,—
І їй рука чоловіча
Віку вкоротила.
Ой понесли конвалію
У високу залу,
Понесла її з собою
Панночка до балу.
Ой на балі веселая
Музиченька грає,
Конвалії та музика
Бідне серце крає.
То ж панночка в веселому
Вальсі закрутилась,
А в конвалії головка
Пов'яла, схилилась.
Промовила конвалія:
"Прощай, гаю милий!
І ти, дубе мій високий,
Друже мій єдиний!"
Та й замовкла. Байдужою
Панночка рукою
Тую квіточку зів'ялу
Кинула додолу.
Може, й тобі, моя панно,
Колись доведеться
Згадать ту конвалію,
Як щастя минеться.

МЕНІ СНИЛИСЬ БІЛІЇ ЛЕЛІЇ

(Уривок з поезії "На давній мотив")

Мені снились білії лелії,
Що хитались в місячному світлі,
Мов гадали чарівнії мрії,
І пишались гордії, розквітлі.
І сяли дивною красою,
Мов непевні, чарівничі квіти,

І блищали ясною росою,
Що горіла, наче самоцвіти.

**

На зеленому горбочку,
У вишневому садочку,
Притулилася хатинка,
Мов маленькая дитинка
Стиха вийшла виглядати,
Чи не вийде її мати.
І до білої хатинки,
Немов мати до дитинки,
Вийшло сонце, засвітило
І хатинку звеселило.

ВИШЕНЬКИ

Поблискують черешеньки
В листі зелененькім,
Черешеньки ваблять очі
Діточкам маленьким.
Дівчаточко й хлоп'яточко
Під деревцем скачуть,
Простягають рученята
Та мало не плачуть:
Раді б вишню з'їсти,
Та високо лізти,
Ой раді б зірвати,
Та годі дістати!
"Ой вишеньки-черешеньки,
Червонії, спілі,
Чого ж бо ви так високо
Виросли на гіллі!"
"Ой того ми так високо
Виросли на гіллі,—
Якби зросли низесенько,
Чи то ж би допіли?"

МАМО, ІДЕ ВЖЕ ЗИМА

* * *

Літо краснее минуло,
Сніг лежить на полі;
Діти з хати виглядають
В вікна... шкода волі!
Діти нудяться в хатині,
Нудять, нарікають:
"І нащо зима та люта? —
Все вони питають.—
Он все поле сніг завіяв,
Хоч не йди із хати!
У замкнуті дивись вікна,
Ніде й погуляти!
Сніг з морозом поморозив
Всі на полі квіти...
Десь зима та не скінчиться!"
Нарікають діти.
Ждіте, ждіте, любі діти!
Літо знов прилине,
Прийде мила годинонька,
Як зима та згине;
І завітне наше поле,
І зазеленіє,—
Знов його весна прекрасна
Квіточками вкриє.

* * *

"Мамо, іде вже зима,
Снігом травицю вкриває,
В гаю пташок вже нема...
Мамо, чи кожна пташина
В вирій на зиму літає?" —
В неньки спитала дитина.
"Ні, не кожна,— одказує мати,—
Онде, бачиш, пташина сивенька

Скаче швидко отам біля хати,—
Ще залилась пташина маленька
"Чом же вона не втіка?
Нащо морозу чека?"
"Не боїться морозу вона,
Не покине країни рідної,
Не боїться зими навісної.
Жде, що знову прилине весна".
"Мамо, ті сиві пташки
Сміливі, певно, ще й дуже,
Чи то безпечні такі,—
Чуєш, цвірінькають так,
Мов їм про зиму байдуже!
Бач — розспівалися як!"
"Не байдуже тій пташці, мій синку,
Мусить пташка малесенька дбати,
Де б водиці дістати краплинку,
Де під снігом поживку шукати".
"Нащо ж співає? Чудна!
Краще шукала б зерна!"
"Спів пташині потіха одна,—
Хоч голодна, співа веселенько,
Розважає пташине серденько,
Жде, що знову прилине весна".

СПІВЕЦЬ

Пишно займались багрянні зорі
Колись навесні,
Любо лилися в пташиному хорі
Пісні голосні;
Грала промінням, ясным самоцвітом
Порання роса,
І усміхалась весняним привітом
Натури краса.
Гордо палала троянда розкішна,
Найкраща з квіток,—
Барвою й пахом вродливиця пишна
Красила садок.
А соловейко троянді вродливій

Так любо співав,
Голосом дивним співець чарівливий
Садки розвивав;
Слав до вечірньої зорі прощання,
Що гасла вгорі,
Ще ж голосніше співав на вітання
Поранній зорі...
Вже пролетів, немов пташка зальотна,
Весняний той час,—
Осінь холодная, осінь вільготна
Панує у нас.
Тихо спускається нічка осіння,—
Година сумна;
Місяць холоднее кида проміння;
Здалека луна
Пугача віщого крик — гук єдиний.
Діброва німа.
Де ж соловейко? де ж спів солов'їний?
Ох, де ж він? Нема!
В вирій полинув, де вічная весна,
Натхненний співець.
Вічно красує там рожа чудесна,
Там теплий вітрець;
Глухо і смутно кругом на просторі,
Мій гаю сумний!
Кинув співець тебе в тузі та в горі,
Тебе й край рідний.
Тиша така тепер всюди панує.
Лиш в листі сухім
Вітер зітха, мов дріада сумує,
Із жалем глухим.
Чом я не маю огнистого слова,
Палкого, чому?
Може б, та щира, гарячая мова
Зломила зиму!
І розлягалась би завжди по гаю
Ясна-голосна
Пісня, й розквітла б у рідному краю
Новая весна.
Та хоч би і крила мені солов'їні,
І воля своя,—

Я б не лишила тебе в самотині,
Країно моя!

* * *

Тішся, дитино, поки ще маленька,
Ти ж бо живеш навесні,
Ще твоя думка літає легенька,
Ще твої мрії ясні.
Мрія полине із думкою вкупці
Геть у далекі світа,—
Крил не втинай сизокрилій голубці,
Хай вона вільно літа!
Чи пам'ятаєш ти казку-дивницю,
Як то колись принесла
Ту ю цілющу-живущу водицю
Дрібна пташина мала?
Їй не страшні були дикі простори,
Скелі і хвилі морські,
Перелітала найвищі гори,—
Мала крильцята прудкі.
Так твоя думка швиденько полине,
Тільки їй волю даси,
І принесе з чарівної країни
Краплю живої роси.
І як приступить журба невсипуща
Та до серденька твого,—
Тая росиця цілюща-живуща
Буде жити його.
Хай же та мрія із думкою вкупці
Лине в неznані світа,—
Крил не втинай сизокрилій голубці,
Хай вона вільно літа!

З КАЗОЧКИ ДЯДЬКА ЛЕВА

(Уривок з драми-казки "Лісова пісня")

Якби нам хата тепла та люди добрі,

казали б ми казку,
баяли байку
до самого світу...
За темними борами,
та за глибокими морями,
та за високими горами,
то єсть там дивний-предивний край,
де панує Урай.
Що в тому краю сонце не сідає,
місяць не погасає,
а ясні зорі по полю ходять,
таночки водять...

КАЗКА ПРО ОХА-ЧАРОДІЯ

В тридев'ятім славнім царстві,
де колись був цар Горох,
є тепер на господарстві
мудрий пан, вельможний Ох.

Сам той Ох на корх заввишки,
а на сажень борода,
знає край і вдовж і вширшки,
і кому яка біда.

Чи хто правий, чи неправий,
чи хто прийде сам, чи вдвох, –
всіх приймає пан ласкавий,
тільки треба мовить: "Ох!"

На зеленому горбочку
спершу він людей приймав,
потім сів у холодочку,
звідти голос подавав.

А як з ранку та й до ранку
стали люди обридять,
Ох зробив собі землянку,
Оха більше не видать.

Але хто те місце знає,
де трухлявий пенъ і мох,
той приходить і волає
або й тихо каже: "Ох!"

Хоч би навіть ненароком
теє "ох!" промовив ти,
знай, що вилізе те боком, –
воріття вже не знайти!

Бо затягне з головою
трясовиця мохова
і з душею, ще живою,
під землею похова.

Під землею ж там – палати,
де вельможний Ох сидить,
гарні, пишнії кімнати,
срібло-злото скрізь ряхтить;

дорогії самоцвіти,
наче зорі, миготять,
скрізь заморські дивні квіти,
по клітках пташки сидять;

золотії грають рибки
в криштальових скриньочках;
і ведмеді ходять дибки
в рукавичках, жупанках.

Враз тебе там обморочать
блиск і пахощі міцні,
попугаї заторочать
приказки якісь дивні.

І безглузді очі втупить
в тебе рибка, мов чига...
Тут ведмедів гурт обступить,
кожен лапу простяга, –

той бере тебе за руку,

той торкає за плече;
боронь боже ворухнутись! –
кров одразу потече.

Бо крізь білі рукавички
враз проб'ються пазурі
гачкуваті, мов гаплички, –
так і вп'ються, мов щурі.

Тож, коли вже раз попався, –
наче в пастку бідна миш, –
то сиди, мов прикувався,
не рушай, мовчи та диш!

Вийде Ох: "Вітай в гостині!
Чи волієш нам служити?
Чи волієш, може, нині
головою наложити?"

Скажеш: "Я служити не згоден", –
зараз цок тебе в лобок,
якщо ти носить не годен
рукавички й жупанок.

Стань на службу –
подарують рукавички й жупанець,
привітають, пошанують, –
тільки ж там тобі й кінець!

Вічно будеш пробувати
у підземному дворі,
більш тобі вже не видати
ані сонця, ні зорі.

Де торкнешся – всюди брами,
під замком та під ключем...
Деся далеко хтось часами
озивається плачем.

Спів на плач відповідає,
плач на спів, так без кінця...

Кажуть, бранка там ридає,
жде юнака-молодця;

коло неї там Жар-птиця
співом душу потіша,
та сумна міцна темниця,
смутна в дівчини душа.

Якби хтів їй волю дати
хто з хоробрих юнаків,
мусить перше розрубати
сімдесят ще й сім замків...

Вже вам казка обридав?
Що ж! хто має кладенець,
хай замки ті розрубає, –
буде казочці кінець!

ПЕРЕДМОВА ДО ЗБІРКИ ПОЕЗІЙ "В ДИТЯЧОМУ КРУЗІ"

Зеленим лісом мати вела за руку маленьку Лесю. На голівці у Лесі був вінок із синіх волошок. Дівчинка дивувалась: "Як гарно тут, як багато дерев! Жаль, що тільки самі дерева, а нема нікого живого". Мати повчала, що й дерева живі. "Та й у лісі не самі дерева,— таємничим голосом мовила ненька.— Тут можна зустріти і лісовика, і мавку". Про лісовиків Леся вже чула. А хто така мавка? "Мавка,— пояснювала мати,— дівчина-лісовичка незвичайної краси. Очі в неї зелені, чорні коси розпущені, легка зелена сукня. Люблять мавки гойдатися на вітах берези..."

У місячні ночі, коли ліс, що підходив до їхнього саду, сповнювався солов'їними співами, Леся не могла заснути. Вона тихо викрадалася з дому, бігла до знайомої берези й дивилась, чи на її довгих вітах не колишеться мавка.

Одного разу мама сказала: "Діти, поїдемо у лісову казку". Довго їхали возом. Ось і озеро Нечімне. Навколо—предковичний незайманий ліс. На галявині — столітній дуб, плачуча береза. Дядько Лев, що мав тут хатинку, цікаво розповідав про всіляку силу лісову й водяну, і дівчинці хотілося написати казку.

З дев'яти років Леся пробує складати вірші. А коли їй було тринадцять, поезію "Конвалія" послала до львівського журналу "Зоря". Там цей вірш і був надрукований. Підпис — Леся Українка.

Тепер письменницю Лесю Українку (1871 — 1913 рр.) знає весь світ. Багато творів написала вона для дорослих. Але не забула й за дітей, бо дуже любила їх. Зросла Леся у великій, дружній і працьовитій сім'ї. Мала двох братів і три сестри. Та не лише для

рідних писала Леся Українка казки, вірші й поеми. Вона дбала, щоб усі діти мали що читати.

А що з мавкою? Чи не забула поетеса написати про неї задуману казку? Ні, не забула. Жила вона тоді далеко від рідної Волині — у Грузії. Якось затужила за волинськими лісами й написала про них чудову драму-казку "Лісова пісня". Є там і задумливий ліс, і прастарий дуб, і таємниче озеро... Людський хлопець Лукаш так прекрасно грає на сопілці, що від її звуків розвиваються листочки на деревах і розквітають квіти. Прокидається й Мавка, що білим сном спала довгу зиму у дуплі старенької верби, яка дала їй притулок. Дивується Мавка: скільки змін принесла у природу весна! Є народне повір'я: скільки разів озветься зозуля своїм "ку-ку", стільки років проживе той, хто її чує. Ось чому Мавка говорить, що скоро зозуля "людям од-мірятьме літа". А скільки любові до природи у таких її словах: "Он жовтими пушинками вже плавають на чистім плесі каченята дикі". Уміщені в книжечці вірші "Пісенька весняної води", "Уже весняне сонце припікає", "З казочки дядька Лева" взято саме з "Лісової пісні".

Леся Українка дуже любила і ліс, і квіти й закликала не нищити їх. Ви, може, бачили фотографію маленької Лесі з грабельками? У саду навколо дому в Колодязному, що на Волині, діти мали свої грядки, самі копали їх і засівали різними квітами. Краса квітів оспівується у віршах "Пісня", "Барвіночку мій хрещатий". Найкращі квіти весняні, та, на жаль, вони недовго цвітуть. Як швидко осипаються їхні пелюстки, так скоро минає і молодість. Треба тішитись юними днями. Як необачно інколи люди топчуть оті дивоцвіти — дарунки весни!

Палко любила Леся Українка свій край, "рідний куточок"— волинське Полісся. Про це ви дізнаєтесь, читаючи вірш "Вечірня година", присвячений коханій мамі. Поезія ця нагадує "Садок вишневий коло хати" Тараса Шевченка. І в цьому, і в наступному вірші "У маленькій хатинці, у тихім садочку" відчуваємо ніжну мамину ласку і тепло. Про те, як вишеньки-черешеньки "перехитрили" діточок, що то рвуть їх ще зеленими, ви прочитаєте у віршику "Вишеньки".

Поетеса була людиною особливої мужності. Героїчно долала вона невиліковну хворобу, багато працювала. Не завжди в природі і в житті людини весела весна, "літо краснее". Надходить сльотлива, похмура осінь з холодними вітрами й дощами, зима люта снігом і кригою вкриває землю. Та у віршах "Літо краснее минуло", "Мамо, іде вже зима", "Співець" Леся Українка вчить нас перемагати всі труднощі, завжди залишатися вірними своїй Батьківщині.

Цікаво й страшно читати "Казку про Оха-чародія". От би потрапити у таємничі підземелля царя-чарівника, побачити його палац, придивитись до золотих рибок і різних пташок у клітках та до ведмедів у білих рукавичках! Але виявляється, що блискучий палац — омана й пастка, бо то "сумна міцна темниця", де за сімдесятьма сімома замками зачинена воля.

ІВАН ДЕНИСЮК